

ANALIZA PLANOVA U ŠUMSKOPRIVREDNIM OSNOVAMA REPUBLIKE SRPSKE

ANALYSIS OF PLANS IN THE FOREST MANAGEMENT PLANS OF THE REPUBLIC OF SRPSKA

Zoran Maunaga^{1*}, Vojislav Dukić¹

¹ Univerzitet u Banjoj Luci, Šumarski fakultet, Stepe Stepanovića 75a, 78000 Banja Luka, Bosna i Hercegovina

* e-mail: zoran.maunaga@sfbf.org

Izvod

Analiza planova gazdovanja šumama predstavlja četvrti rad i posljednji je dio ukupne analize kvaliteta šumskoprivrednih osnova za šume u svojini Republike Srpske. Analizom su obuhvaćeni: plan sječa, plan iskorišćavanja šuma, plan šumskouzgojnih radova, plan zaštite šuma i ekonomsko-finansijska analiza. Težište razmatranja bilo je na ekonomski vrijednijim šumama. Pokazalo se da planovi imaju samo formalni karakter i da nisu upotrebljivi u praksi. Rad je baziran na podacima iz devet šumskoprivrednih osnova.

Ključne riječi: gazdinska klasa, planovi, Republika Srpska, šumskoprivredna osnova

Plan se donosi radi rada,
a ne radi plana[†].

1. UVOD / INTRODUCTION

Analizu kvaliteta šumskoprivrednih osnova (u daljem tekstu "ŠPO") u Republici Srpskoj planirali smo u četiri rada. Do sada su objavljena tri. U prvom radu bilo je govora o standardizaciji vrsta šuma (Maunaga & Dukić, 2013), u drugom smo analizirali tačnost stanja šuma (Maunaga, 2014), a u trećem predmet rada bila je analiza gazdovanja šumama (Maunaga & Dukić, 2014). O stanju u oblasti uređivanja šuma i potrebi njegovog unapređenja pisali smo ranije (Koprivica & Maunaga, 2000; Koprivica et al., 2008; Maunaga et al., 2012).

U ovom radu analiziraćemo planove gazdovanja šumama. U prethodnim radovima konstatovali smo da stanje šuma nije utvrđivano dovoljno tačno, te da se analiza dosadašnjeg gazdovanja provodi površno i formalno. Na osnovu toga postavlja se pitanje kakve planove gazdovanja možemo očekivati? Za njihovu analizu u ovom radu koristili smo podatke devet ŠPO (Tabela 1).

Tabela 1. ŠPO obuhvaćene analizom / **Table 1.** Forest Management Plans (FMP) included in the analysis

No	Mjesto	Šumskoprivredno područje (ŠPP)	Period važenja
1	SREBRENICA	Donjedrinsko	2011–2020
2	HAN PIJESAK	Hanpjesačko	2008–2017
3	ŠIPOVO	Srednjevrbasko	2008–2017
4	FOČA	Gornjedrinsko	2010–2019
5	RIBNIK	Ribničko	2009–2018
6	BANJA LUKA	Donjevrbasko	2010–2019
7	KNEŽEVO	Čemerničko	2008–2017
8	KOTOR VAROŠ	Kotorvaroško	2009–2018
9	PRIJEDOR	Kozaračko	2009–2018

Napomena / Note: Radi se o istom uzorku kao u prethodnim radovima / The same sample as in previous papers was used (Maunaga & Dukić, 2014; Maunaga, 2014)

[†]Tako nas je učio profesor Ostoja Stojanović.

Pažnju smo usmjerili na visoke šume sa prirodnom obnovom. Analizirali smo plan sječa, plan iskorišćavanja šuma, plan šumskouzgojnih ra-

dova, plan zaštite šuma i ekonomsko-finansijsku analizu.

2. PLAN SJEČA / FOREST CUTTING PLAN

Analiziraćemo plan sječa na primjeru gazdinske klase (GK) *Šume bukve i jele sa smrčom na kiselim i smeđim i ilimerizovanim, dubokim zemljištima na kiselim silikatnim i silikatno-karbonatnim stijenama* – 1208, iz kategorije visokih šuma sa prirodnom obnovom (Šira kategorija šuma (ŠKŠ) 1000), "Kotorvaroškog" šumskoprivrednog područja (ŠPP).

dubokim zemljištima na kiselim silikatnim i silikatno-karbonatnim stijenama".

Iz ŠPO za "Kotorvaroško" ŠPP preuzeli smo sljedeće: Stanje šuma u ovoj gazdinskoj klasi², Tehnički cilj gazdovanja, Obrazloženje (postupak) utvrđivanja etata na primjeru GK 1208, Obim sječa za GK 1208 i Kvalitetnu strukturu obima sječa.

2.1 Plan sječa u GK 1208 / Cutting plan in Management class (MC) 1208

2.1.1 Stanje šuma u GK 1208 / State of growing stock in MC 1208

Naziv gazdinske klase 1208 je *"Šume bukve i jele sa smrčom na kiselim i smeđim i ilimerizovanim,*

Stanje šuma, odnosno dio koji se odnosi na drvenu zalihi, prikazan je u Tabeli 2.

Tabela 2. Struktura drvene zalihe (ŠPO za "Kotorvaroško" ŠPP) / **Table 2.** The structure of growing stock (FMP for „Kotorvaroško“ Forest Management Unit (FMU))

Vrsta drveća	Omjer smjese %	Stepen sklopa	Bonitetni razred	DEBLJINSKA KLASA u cm						Svega	
				6-10	11-20	21-30	31-50	51-80	80+	Po ha	Na cijeloj površini
				m ³ /ha							
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.
21-jela	16		3,3	1,42	6,53	13,00	28,32	8,08	0,46	57,81	138 768
22-smrča	12		4,2	0,69	3,28	6,00	23,30	12,17	0,69	46,13	110 731
23-b.bor	0		4,4	0,00	0,09	0,00	0,00	0,02	0,00	0,11	264
24-cr.bor	0		4,5	0,00	0,04	0,00	0,03	0,00	0,00	0,07	168
41-bukva	67		2,6	3,09	17,12	40,00	122,72	61,83	3,50	248,26	595 927
42-hrast	1		4,1	0,05	0,15	0,00	1,85	0,35	0,05	2,45	5 881
43-pl.liš.	2		3,7	0,31	0,82	1,00	3,97	1,72	0,04	7,86	18 867
44-ost.liš.	3		4,5	0,95	3,47	3,00	1,88	0,33	0,08	9,71	23 308
20-četin.	28		-	2,11	9,94	19,00	51,65	20,27	1,15	104,12	249 931
40-lišč.	72		-	4,40	21,56	44,00	130,42	64,23	3,67	268,28	643 983
UKUPNO:	100	82	-	6,51	31,50	63,00	182,07	84,50	4,82	372,40	893 914

² U stanju gazdinskih klasa u šumskoprivrednim osnovama, pored strukture drvene zalihe (Tabela 2), prikazana je procentualna zastupljenost uzgojno-tehničkih klasa (UTK) i tehničkih klasa (TK) u zalihi i probnoj doznaci (kao granice amplitude po kvalitetu), te prirast i probna doznaka po debljinskim klasama (kao granice amplitude po obimu sječa). Ništa od ovoga ne koristi se dalje u planiranju za gazdinsku klasu.

2.1.2 Tehnički cilj gazdovanja za GK 1208 / Technical goal of management for GK 1208

Tehnički cilj sadrži sljedeće:

- Vrsta drveća i omjer smjese: jela 0,4; smrča 0,3; bukva 0,3

• Sistem gazdovanja: skupinasto-preborni sistem

• Normalna (sveukupna) drvena zaliha sa stanjem u sredini turnusa (Tabela 3).

Tabela 3. Normalna zaliha za GK 1208 (ŠPO za "Kotorvaroško" ŠPP) / **Table 3.** Normal growing stock for MC 1208 (FMP for „Kotorvaroško“ FMU)

Vrsta drveća	Bonitet staništa	Omjer smjese	Stepen sklopa	Debljinske klase u cm					Ukupno
				6-10	11-20	21-30	31-50	51-80	
m ³ /ha									
Jela	3,3	0,4		4,26	8,45	27,59	68,20	35,88	144,38
Smrča	4,2	0,3		4,32	7,47	22,88	49,42	21,83	105,92
Bukva	2,6	0,3		7,13	11,59	30,90	53,17	7,85	110,64
Ukupno	-	1,0	0,70	15,71	27,51	81,37	170,79	65,56	360,94

2.1.3 Utvrđivanje etata za GK 1208 – obrazloženje u ŠPO / Establishing of the annual cut for MC 1208 - explanation in FMP

“Za odabranu ophodnjicu od 10 godina u ovoj gazdinskoj klasi, na ime prirasta moglo se sjeći 241.470 m³/ha, a probnom doznakom doznačeno je za sječu 249.980 m³/ha, te amplituda mogućeg etata po količini treba da se kreće između ovih veličina, što predstavlja grubu donju i gornju granicu obima sječa za navedenu gazdinsku klasu.

U sljedećoj fazi kalkulacije etata ispituje se zahvat sječa u inventar po hektaru, po debljin-

skoj strukturi u apsolutnim iznosima, zatim jačina zahvata po kvalitetnim klasama i ispituje se koliko predviđeni etat odgovara postavljanim ciljevima gazdovanja. Pri tome vodeći računa o predhodno navedenom došlo se do desetogodišnjeg etata od 185.540 m³, što u odnosu na zapreminski prirast iznosi 76,75% i u odnosu na zalihu u sredini uređajnog perioda 20,12%. Na isti način vodeći računa o navedenim uslovima utvrđen je etat za ostale gazdinske klase visokih šuma sa prirodnom obnovom.”

2.1.4 Obim sječa za GK 1208 / Forest Cutting Plan for MC 1208

Tabela 4. Obim sječa za GK 1208 (iz ŠPO za "Kotorvaroško" ŠPP) / **Table 4.** Cutting plan for MC 1208 (FMP for „Kotorvaroško“ FMU); Površina / Area: 2 400,42 ha

Vrsta drveća	Obim sječa (etat) u m ³					
	Sveukupna drvena masa			Masa krupnog drveta		
	Za 10 godina		Prosječno godišnje	Za 10 godina		Prosječno godišnje
	Na cijeloj površini	Po hektaru		Na cijeloj površini	Po hektaru	
Četinari	55 164	22,98	5 516	45 234	18,84	4 523
Lišćari	130 376	54,31	13 038	109 516	45,62	10 952
Ukupno	185 540	77,29	18 554	154 750	64,46	15 475

Napomena / Note: Obim sječa po gazdinskim klasama ne sadrži niti jedan drugi podatak ili bilo kakav tekst / Cutting plan by management classes doesn't contain any other data or text

2.1.5 *Kvalitetna struktura obima sječa*
 ("Kotorvaroško" ŠPP, za ŠKŠ 1000) /
Quality structure of wood of cutting plan
 ("Kotorvaroško" FMU for Wider forest
 categories (WFC) 1000)

Kvalitetna struktura etata prikazana je u Tabeli 5.

Tabela 5. Učešće tehničkih klasa u drvnjoj masi planiranoj za sječu / **Table 5.** Participation of technical classes in growing stock planned for felling

Vrsta drveća	Tehničke klase (%)			
	1.	2.	3.	4.
Četinari	44,81	32,18	20,32	2,69
Lišćari	31,33	28,60	28,81	11,26

Napomena / Note: Kvalitetna struktura u ŠPO ne daje se po gazdinskim klasama / Quality structure in FMU is not given per MC

2.2 Analiza plana sječa / Analysis of forest cutting plan

U svakoj ŠPO daje se primjer obračuna etata za jednu gazdinsku klasu. Za „Kotorvaroško“ ŠPP uzeta je GK 1208, što smo prethodno prikazali. U obrazloženju pod 2.1.3 rečeno je da „...amplituda mogućeg etata po količini treba da se kreće između ovih veličina“.³ U narednom pasusu stoji „...došlo se do desetogodišnjeg etata od 185.540 m³...“. Etat je znatno niži od donje granice amplitude kontinuiteta gazdovanja! Dalje stoji, do etata se došlo „ispitivanjem“ po debljinskoj strukturi, kvalitetnoj strukturi i prema postavljenim ciljevima. Nije rečeno kako se došlo i na koji način je debljinska i kvalitetna struktura uticala na veličinu etata. Etat bi mogao biti smanjen u slučaju kad je stvarna zaliha manja od normalne. Ako pogledamo tabelu analize plana sječa u visokim šumama sa prirodnom obnovom konstatujemo da je stvarna zaliha ove GK 372,40 m³, a njena normalna zaliha 360,94 m³. Zašto se

onda predviđa povećanje zalihe, kad to znači još veću razliku u odnosu na normalnu zalihu.

Etat je ovdje određen na jedan drugi način. On je jednostavno „izbačen“ tako da ne pređe 80% od prirasta i 20% od zalihe. U ovom slučaju podaci o amplitudi nisu odgovarali, pa je etat snižavan ispod donje granice amplitude sve dotle dok u odnosu na zalihu nije dobijen procent manji od 20% (zaustavio se na 20,12%). Kad smo već kod intenziteta sječe treba istaći da se i on pogrešno računa, tj. pogrešno se određuje zaliha u sredini uređajnog perioda. Zašto? Neke sastojine se sijeku u prvim godinama uređajnog perioda, neke u sredini, a neke na samom kraju. One tada imaju zalihu uvećanu za odgovarajući prirast, u prosjeku za petogodišnji prirast. Zato taj prirast treba dodati na početnu zalihu, jer jedino tako određena zaliha može biti baza za računanje intenziteta sječe.⁴

Plan sječa koji je dat u Tabeli 4 u suštini je samo grubi okvir etata za četinare, lišćare i ukupno (u stvari radi se o jednom podatku iskazanom na šest načina). Šta nedostaje planu sječa u GK 1208 ili bolje rečeno kako bi on trebao da izgleda? Kao što se prikazuje stanje GK (Tabela 2) i njena normalna zaliha (Tabela 3) tako bi i plan sječa za gazdinsku klasu trebao da se prikazuje po vrstama drveća i debljinskim klasama. Osim toga, on bi trebao da sadrži i procentualno učešće UTK i TK (u etatu četinara i lišćara)⁵. Dobro bi bilo da svaka gazdinska klasa bude praćena i odgovarajućim tekstom. Svi ovi elementi koristili bi stručnjacima na terenu kao orjentiri u kom pravcu treba ići prilikom doznake, odnosno izrade izvođačkog projekta. Ako nema ove elemente onda GK nije osnovna planska jedinica.

Planiranje etata u gazdinskim klasama drugih kategorija šuma nismo detaljnije analizirali, ali je očito da se šablonski pristupa u svim kategorijama šuma. Tako npr. za šumske kulture u „Kotorvaroškom“ području predviđa se sistem gazdovanja: „*provoditi selektivne prorede, a sis-*

³ U stanju šuma za GK 1208 nalazi se drugačiji podatak za probnu doznaku (250.459), od navedenog ovdje (249.980 m³/ha). Osim toga, ovdje se podaci odnose na ukupnu površinu GK 1208, a ne po hektaru. Ovakvih propusta ima mnogo. Ovo je samo jedan primjer.

⁴ Besmisleno je, u ovom slučaju, računati zalihu u sredini perioda kao prosjek zalihe na početku i zalihe na kraju uređajnog perioda.

⁵ Radi se o izuzetno važnom pokazatelju gazdovanja šumama. Klasifikacija stabala po kvalitetu data je u tablicama (Drinić et al., 1990).

tem gazdovanja utvrdiće se kada sastojine postignu zrelost za sječu na kraju planske ophodnje". Kakvog smisla ima sistem gazdovanja kad prođe produkcionni period?

3. PLAN ISKORIŠĆAVANJA ŠUMA / PLAN OF FOREST UTILIZATION

Prvo ćemo analizirati sortimentnu strukturu, a zatim ostali dio plana iskorišćavanja šuma.

3.1 Sortimentna struktura / Structure of assortment

Uvodni tekstualni dio plana iskorišćavanja šuma, koji opisuje način utvrđivanja sortimentne strukture po tablicama, potpuno je identičan u svim šumskoprivrednim osnovama.

U analizi sortimentne strukture postavili smo pitanja: kakva je sortimentna struktura po privrednim jedinicama i opštinama, zatim kakva je sortimentna struktura u poređenju sa prethodnim uređajnim periodom, te kakva je sortimentna struktura između područja. Na kraju, nakon što smo konstatovali krupne nedostatke analizirajući prethodna pitanja, postavilo se logično pitanje: kako je uopšte utvrđena sortimentna struktura?

3.1.1 Sortimentna struktura u privrednim jedinicama⁶ i područjima opština / Structure of assortment in economic unit and area of municipality

Prema Pravilniku o elementima i sadržaju šumskoprivrednih osnova (2009) sortimentna struktura etata prikazuje se za: šumskoprivredno područje u cjelini, privredne jedinice i područja opština. U našim šumskoprivrednim osnovama sortimentna struktura se ne prikazuje po gazdinskim klasama, već samo po širim kategorijama šuma, što

još jednom ukazuje da GK nije osnovna planska jedinica. Ona sadrži tabelarne prikaze, bez teksta.

Iako smo imali namjeru analizirati omjer sortimentata i iskorišćenje drvene mase, te da li struktura sortimentata odgovara stanju zalihe, to nismo uradili. Konstatovali smo samo da je u svih devet ŠPO sortimentna struktura šumskoprivrednog područja u potpunosti "preslikana" u sve privredne jedinice i područja opština. Tako je urađeno za visoke šume sa prirodnom obnovom, visoke degradirane šume, šumske kulture i izdanačke šume. Strukture su potpuno identične.⁷

U privrednim jedinicama zastupljene su naravno različite gazdinske klase. Osim toga, između privrednih jedinica postoje razlike po zastupljenosti vrsta drveća, debljinskoj strukturi i kvalitetnoj strukturi drvene mase. Zbog toga je izjednačavanje sortimentne strukture u privrednim jedinicama jednog područja neprihvatljivo. Pitamo se zašto utvrđujemo stanje šuma, kad se ono ne koristi za planiranje?

3.1.2 Sortimentna struktura u poređenju sa prethodnim uređajnim periodom / Structure of assortment in comparison with previous working plan period

Trend sortimentne strukture ne bi smio da se pogoršava, jer to onda znači loše gazdovanje. U starom i novom planu sortimentne strukture većine šumskoprivrednih područja uočljivo je veliko smanjenje učešća F i L trupaca, posebno kod liščara (Tabela 6).

Tabela 6. Procentualno učešće F i L trupaca / **Table 6.** The percentage share of F and L logs

ŠPO	Kotor Varoš (lišćari)	Foča (četinari)	Banja Luka (lišćari)	Han Pijesak (lišćari)	Prijedor (lišćari)
Stari plan (F/L%)	3,44	4,00	4,00	3,87	4,20
Novi plan (F/L%)	0,98	0,86	0,82	0,69	1,38

⁶ Umjesto "privredna jedinica" više bi odgovarao naziv "gazdinska jedinica". O terminima ćemo drugom prilikom.

⁷ Izuzetak je svega nekoliko privrednih jedinica u samo jednom području.

Ima i drugačijih situacija. U “Čemerničkom” području zabilježili smo veće procenete F/L u novom planu. Ovi sortimenti četinaru u starom planu nisu ni planirani!? U istoj ŠPO nalazimo da je procent F/L trupaca za cijelo ŠPP veći nego za ŠKŠ 1000, što je teorijski nemoguće (kod lišćara taj procent iznosi 1,10% za ŠPP, a 0,82% za ŠKŠ 1000).

3.1.3 Sortimentna struktura u različitim šumsko-privrednim područjima / Structure of assortment in the different forest economic area

Ako zbog nepouzdanosti plana nismo bili u mogućnosti analizirati sortimentnu strukturu u

šumskoprivrednom području, onda nema smisla upoređivati takve planove između područja. Možemo samo dodatno konstatovati da čak ima područja sa identičnom sortimentnom strukturom posmatrano po kategorijama šuma: za cijelo područje, po privrednim jedinicama i opštinama. Od devet pregledanih osnova konstatovali smo iste strukture za: Kotor Varoš – Ribnik, Foča – Prijedor, Srebrenica – Banja Luka i Han Pijesak – Šipovo. Navodimo primjer sortimentne strukture u visokim šumama sa prirodnom obnovom u dva područja, koja je ista i u svim njihovim privrednim jedinicama i opštinama (Tabela 7).

Tabela 7. Identična sortimentna struktura u “Kotorvaroško” i “Ribničko” šumskoprivrednom području (ŠKŠ 1000) / **Table 7.** Identical structure of assortments in “Kotorvaroško” and “Ribničko” forest economic area (WFC 1000)

Naziv sortimenata	Šumskoprivredno područje			
	Kotorvaroško		Ribničko	
	vrsta drveća			
	Četinari	Lišćari	Četinari	Lišćari
	%	%	%	%
FIL	1,30	1,10	1,30	1,10
PT1	16,00	10,40	16,00	10,40
PT2	20,00	15,20	20,00	15,20
PT3	16,70	12,40	16,70	12,40
TT	2,00	-	2,00	-
Jamsko drvo	4,00	-	4,00	-
Sitno tehničko drvo	1,90	-	1,90	-
Celulozno drvo	10,10	17,00	10,10	17,00
Ogrevno drvo	-	16,90	-	16,90
Ukupno sortimenti	72,00	73,00	72,00	73,00
Otpadak	28,00	27,00	28,00	27,00
Sveukupna drvna masa	100,00	100,00	100,00	100,00

3.2 Ostali dio plana iskorišćavanja šuma / Other part of forest utilization plan

Ovaj dio plana iskorišćavanja šuma sastoji se od prikaza osnovnih tehnologija i sredstava rada, te korišćenja ostalih šumskih proizvoda.

3.2.1 Prikaz osnovne tehnologije i sredstava rada / Review the basic technology and working tools

“Razumljivo je, da je izbor tehnologije rada u šumarstvu veoma složen problem i da ne zavisi samo od jednog, nego od niza faktora, a najviše od načina obnove šuma i kupiranosti terena.”

Ovako počinje ovaj dio plana. Iza toga slijedi još nekoliko sličnih, uopštenih i beskorisnih, rečenica. Takav tekst se ponavlja bez izuzetka u svim šumskoprivrednim osnovama. Njega prati jedna tabela u kojoj se u svih devet osnova pojavljuju iste štamparske greške, što pokazuje koliko se pažnje poklanja izradi planova.

Treba reći da je planiranje potrebnih sredstava za radove u iskorišćavanju šuma besmisleno, kad najveći dio radova izvode uslužna preduzeća po ugovoru. Ona već raspolažu sa potrebnim sredstvima. Ukoliko šumsko gazdinstvo planira izvoditi neke radove u vlastitoj režiji, onda taj dio treba posebno planirati.

Važno je napomenuti da se nigdje ne spominje tehnološka klasifikacija uslova rada, odnosno tipizacija terena s obzirom na orografsko-geološke

faktore. Zar je moguće da poslije nekoliko uređivanja šuma ne raspolažemo bilo kakvim podacima o prosječnim uslovima rada? Nisu sva područja ista. U ovu svrhu mogu se iskoristiti i podaci iz ranijih izvedbenih projekata. Osim toga, ovaj dio plana iskorišćavanja nije povezan ni sa otvorenosću područja, nema osvrta na očuvanje životne sredine i biodiverziteta. Ne spominju se nigdje lifranje, žičare, itd.

3.2.2 *Plan iskorišćavanja ostalih šumskih proizvoda / Plan of utilization of non-wood forest products*

U svim područjima ovaj "plan" daje se uopšteno, a identičan tekst uvijek sadrži devet istih vrsta gljiva i 11 vrsta aromatičnog i ljekovitog bilja.

4. PLAN ŠUMSKOUZGOJNIH RADOVA / PLAN OF SILVICULTURAL WORKS

4.1 *Obim šumskouzgojnih radova / The scope of silvicultural works*

Plan šumskouzgojnih radova donosi se po gazdinskim klasama. Svaka gazdinska klasa ima svoje utvrđeno stanje, tehnički cilj i predviđeni obim sječa. Na osnovu toga planiraju se šumskouzgojne mjere. Pri tome treba uzeti u obzir strateške smjernice i finansijske mogućnosti gazdinstva. Da li se tako radi u našim ŠPO?

U svim gazdinskim klasama ŠKŠ 1000 "prirodna obnova sastojina" jednostavno se planira na 8,33% površine. I na tolikoj površini planira se "njega prirodnog podmlatka". Nema prikaza "po vrstama njege" kako to predviđa Pravilnik (2009). Vrste njege nisu date ni u ostalim ŠKŠ, niti su jasno definisane u uvodnom dijelu. Umjesto opisa šumskouzgojnog planiranja u svakoj GK, daje se samo zbirni tabelarni pregled šumskouzgojnih radova (po gazdinskim klasama). Postavlja se pitanje čemu služe podaci iz taksacije šuma o brojnosti i kvalitetu podmlatka, kao i zašto se vrši procjena površina koje treba pošumiti?

Sistem gazdovanja skupinasto-prebornim sječama jedini je sistem gazdovanja koji se u

našim novijim ŠPO-a predviđa za gazdinske klase u ŠKŠ 1000. On podrazumijeva izdvajanje površina (skupina) na kojima će se obnavljati sastojine u narednom uređajnom periodu. U isto vrijeme postoje skupine koje su izdvojene u prethodnim uređajnim periodima. Na ovim površinama sastojine se nalaze u različitim uzgojnim (razvojnim) fazama, pa se prema tome za njih trebaju planirati različite mjere njege. Međutim, tako se ne radi. Dakle, zbog nerazumijevanja sistema gazdovanja šumama i njihovog neprovođenja u praksi nema ni pravilnog planiranja šumskouzgojnih radova. Plan šumskouzgojnih radova u suštini predstavlja pokušaj da se uradi plan pošumljavanja koji je samo dio uzgojnih radova dok ostali šumskouzgojni radovi koji proizilaze iz definicije uzgajanja šuma su potpuno zanemareni. Može se konstatovati da je ovaj plan u ŠPO formalan i služi samo za „pravdanje“ sredstava proste i proširene reprodukcije šuma.

U našim ŠPO šumskouzgojni radovi planiraju se šablonski, kao prosta reprodukcija za ŠKŠ 1000 i ŠKŠ 3000, a kao proširena reprodukcija za ostale ŠKŠ. Sredstva proširene reprodukcije danas su nesigurna, pa ovo može značiti da smo "digli ruke" od tzv. „loših“ šuma.

4.2 Plan potrebnih sredstava / Plan for the necessary resources

Šumskouzgojne radove izvode druge firme i zato nije potrebno donositi ovaj plan. Potrebno je procijeniti samo ukupne troškove na bazi obima radova koji se planiraju. Međutim, naši projektanti donose ovaj plan, najčešće uz ovakvu napomenu: *“Planirana oprema nema, kako je već navedeno, obavezujući karakter za šumsko gazdinstvo, jer se šumskouzgojni radovi izvode*

na osnovu izvedbenih projekata i angažovanjem preduzeća koja raspolažu potrebnom opremom i sredstvima rada” (ŠPO za “Čemerničko” ŠPP). Da besmisao bude potpun, u tim planovima se često planiraju potpuno identična sredstva rada, kao npr. za Foču, Prijedor, Banju Luku, ... I ukupna vrijednost je ista u svim ovim područjima (184 000 KM). Ako bi postojala potreba za ovim dijelom plana, valjda bi trebalo poći od onoga čime gazdinstvo već raspolaže i planirati nabavku onoga što nedostaje.

5. PLAN ZAŠTITE ŠUMA / PLAN OF FOREST PROTECTION

“Šume kao najvažniji prirodni ekosistem, stalno su izložene napadu više vrsta štetnih biotskih i abiotskih uticaja. Ako želimo sačuvati osnovne vrijednosti šuma na šumskoprivrednom području, treba obratiti veliku pažnju na zaštitu i čuvanje šuma, jer su one podložne opasnostima od požara, biljnih bolesti, napada štetnih insekata i dr.” Ovako u skoro svim našim ŠPO počinje plan zaštite šuma. Uopšten i beskoristan tekst nastavlja se sve do kraja plana. Čak su i tabele sa vrstom i količinom potrebne opreme u nekim gazdinstvima identične (primjer su Prijedor i Foča, gdje vrijednost iznosi 80 450 KM).

Plan zaštite šuma u našim ŠPO nije zasnovan na stanju iz zaštite šuma. Pitanje je zašto se uopšte u taksaciji šuma prikupljaju podaci o zaštiti šuma: sušike, zaražena stabla, lovna stabla, rak jele, imela, *Fomes pini*, požari, šumski red i zdravstveno stanje, kad se oni ne koriste. Ne koriste se ni druge informacije o konkretnom području (studije, istraživanja, izvještaji), ne navode specifičnosti samog područja u cjelini i po vrstama šuma, kao ni problemi (iskustva) u prethodnom uređajnom periodu. Nema konkretnih podataka niti naznaka o pitanjima zaštitnih i socijalnih funkcija šuma, niti zaštite biodiverziteta.

6. EKONOMSKO-FINANSIJSKA ANALIZA / ECONOMIC-FINANCIAL ANALYSIS

Ako planovi gazdovanja nisu dobro urađeni ne može valjati ni ekonomsko-finansijska analiza. U osnovama nigdje nema analize poslovanja u prošlom uređajnom periodu, ne zna se ostvareni prihod ni struktura troškova. Očigledno je da se ova analiza radi formalno. Tabela prihoda i rashoda nikoga ne obavezuje. Na kraju ove analize u svakoj ŠPO stoji: *“Na osn-*

ovu predhodno iznijetog može se zaključiti da stanje drvnog fonda ovog šumskoprivrednog područja može u potpunosti obezbjediti finansiranje svih planova gazdovanja predviđenih ovom šumskoprivrednom osnovom”. Ovo u stvari nije zaključak, od ove konstatacije projektanti polaze pri izradi ekonomsko-finansijske analize.

7. ZAKLJUČAK / CONCLUSION

Iz planova i ŠPO u cjelini, ne vidi se ostvarivanje opšteg interesa kroz konkretne mjere za unapređivanje šuma i jačanje opštekorisnih funkcija (Zakon o šumama, 2008, član 18), niti ima naznaka usklađenosti ŠPO sa drugim planovima kao što su prostorni i vodoprivredni (Zakon o šumama, 2008, član 20).

Plan sječa za gazdinske klase, kao osnovne planske jedinice (Pravilnik o elementima i sadržaju šumskoprivrednih osnova, 2009, član 33), suštinski ne postoji. Ni analiza dosadašnjeg gazdovanja šumama ne radi se po gazdinskim klasama. Planovi u ŠPO nisu zasnovani na stvarnom stanju šuma i dru-

gim konkretnim prilikama područja. Rade se šablonski i bez originalnog sadržaja. Na ovakav način nema smisla raditi šumskoprivredne osnove.

Literatura / References

- Koprivica M., Maunaga Z. (2000). Inventura šuma i planiranje gazdovanja šumama u Republici Srpskoj. *Šuma* 1: 5–16.
- Koprivica M., Maunaga Z., Burlica Č. (2008). Unapređenje planiranja gazdovanja šumama u Republici Srpskoj. *Glasnik Šumarskog fakulteta Univerziteta u Banjoj Luci* 9: 63–79.
- Drinić P., Matić V., Pavlič J., Prolić N., Stojanović O., Vukmirović V., Koprivica M. (1990). *Tablice taksacionih elemenata visokih i izdanačkih šuma*. Šumarski fakultet Univerziteta u Sarajevu.
- Maunaga Z., Koprivica M., Dukić V. (2012). *Unapređenje planiranja gazdovanja šumama u svojini Republike Srbije* [Završni izvještaj]. Magaprojekt, d.o.o. Banja Luka: 93 str.
- Maunaga Z., Dukić V. (2013). Potreba standardizacije klasifikacionih uređajnih jedinica šuma u Republici Srpskoj. *Glasnik Šumarskog fakulteta Univerziteta u Banjoj Luci* 19: 67–84.
- Maunaga Z. (2014). Tačnost utvrđenog stanja šuma u šumskoprivrednim osnovama Republike Srbije. *Glasnik Šumarskog fakulteta Univerziteta u Banjoj Luci* 20: 75–86.
- Maunaga Z., Dukić V. (2014). Analiza i ocjena gazdovanja šumama – kritički osvrt na šumskoprivredne osnove. *Glasnik Šumarskog fakulteta Univerziteta u Banjoj Luci* 21: 87–107.
- Pravilnik o elementima i sadržaju šumskoprivrednih osnova*. (2009). Službeni glasnik Republike Srbije 52/09.
- Zakon o šumama*. (2008). Službeni glasnik Republike Srbije 75/08.

Summary

Analysis of forest management plans is the fourth and the last article in the overall analysis of the quality of of Forest Management Plans for the state forests in the Republic of Srpska. The analysis included: cutting plan, plan of forest utilization, plan of silvicultural works, plan of forest protection and economic and financial analysis. The focus of discussion was on economically more valuable forests. It has been shown that plans only have a formal character and that they are not usable in practice. The paper is based on data from nine Forest Management Plans.

Key words: forest management plans, management classes, plans, Republic of Srpska